BLAGA & MISTERIJE

Zagrebačka filharmonija

Zagrebačka Filharmonija

Otvori

PROGONI VJEŠTICA U HRVATSKOJ ZLOČIN I KAZNA

O prijelomnom slučaju Magdalene Logomer Herucine koju je carica Marija Terezija spasila od lomače

PIŠE: **DR. SC. DENIVER VUKELIĆ** 30/09/2024, 19:17

Blaga & misterije
34,859 followers
Follow Page

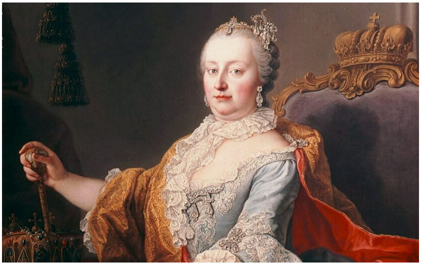

Maria Theresia (HRR) / Martin van Meytens

Prestanak suđenja za magijske zločine i drugih oblika progona vještica na sjevernohrvatskom povijesnom prostoru posljedica je izravnih odluka i zakonskih reformi habsburške kraljice i carice Marije Terezije u drugoj polovici 18. stoljeća te rada i djelovanja njezinih dvorskih liječnika i savjetnika, Gerarda van Swietena i Antona de Haëna.

Maria Theresa Walburga Amalia Christina ili kraće Marija Terezija Habsburg (1717. – 1780.) bila je jedini ženski vladar kuće Habsburg i posljednji njezine glavne obiteljske grane. Naime, njezin je sin bio Josip II. Habsburg-Lorraine.

MERKURY

-25%

MERKURY

Poklon 25 € u Merkury trgovini

Njezin otac Karlo VI. umro je 1740. godine bez muškog nasljednika. Ipak, 1713. godine, prije njezina rođenja, donio je Pragmatičku sankciju. To je odluka kojom daje pravo da ga, ako ne bude imao muških nasljednika, naslijedi i kći. Nakon njegove smrti Prusija, Francuska, Španjolska Saska i Bavarska porekle su Pragmatičku sankciju. Tako sljedećih sedam godina traje rat za austrijsko nasljeđe.

Pragmatička sankcija

Marija Terezija je 1740. godine okrunjena za kraljicu Ugarske i Hrvatske, kraljicu Češke te je preuzela titulu nadvojvotkinje Austrije. Nakon nekoliko godina ratovanja, napokon je 1745. godine (složenim političkim djelovanjima) njezin suprug Franjo I. 1745. okrunjen za cara Svetoga Rimskog Carstva Njemačke Narodnosti, a ona za caricu. Iako je *de iure* posvuda službeno Franjo I. bio nositelj carske vlasti, svu stvarnu vlast imala je ona i nije mu dopuštala miješanje u politiku. Njihova djeca i nasljednici nosili su prezime Habsburg-Lorraine jer je on bio vojvoda od Lorraine (Lotaringije).

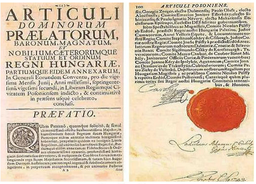

ARTICULI
DOMINORUM
PRÆLATORUM,
BARONUM, MAGNATUM,
ET
NOBILIUM, CÆTERORUMQUE
STATUUM ET ORDINUM
REGNI HUNGARIÆ,
PARTIUMQUE EIDEM ANNEXARUM,
In Generali Eorundem Conventu, pro die vigeſima Menſis Junij, Anni milleſimi, ſeptingenteſimi, vigeſimi ſecundi, in Liberam Regiamquè Civitatem Poſonienſem indicto, & continuativè in præſens uſquè celebrato,
concluſi.

PRÆFATIO.

100 ARTICULI POSONIENS.

ſis; Georgio Zorger, electo Dulmenſis; Paulo Olaſz, electo Almiſienſis; Comite Emerico Juniore Eſterházy, electo Sibinicenſis; & Paulo Ignatio Névery, electo Makarienſis Eccleſiarum Epiſcopis, Eccleſias DEI feliciter gubernantibus.

Itèm Spectabilibus ac Magnificis, Comite Nicolao Pálffy ab Erdöd, prædicti Regni noſtri Hungariæ Palatino, Judice Cumanorum, Aurei Velleris Equite, & Locumtenente noſtro Regio; Comite Stephano Koháry de Cſábragh, Judice Curiæ noſtræ Regiæ; Comite Joanne Pálffy à prædicta Erdöd, antelatorum Regnorum noſtrorum Dalmatiæ, Croatiæ, & Sclavoniæ Bano; Comite Sigiſmundo Cſáky de Kereſztszegh, Tavernicorum; Comite Marco Czobor, de Czobor Szent Mihály, Janitorum (Officiis Curiæ, & Pincernarum vacantibus) Comite Joanne Kéry de Ipolykér, Agazonum; Comite Joanne Draskovics de Trakoſtyán, Cubiculariorum; Comite Petro Zichy de Váſonkő, Dapiferorum noſtrorum Regalium per Hungariam Magiſtris; ac prælibato Comite Nicolao Pálffy à repetita Erdöd, Comite Poſonienſi; Cæteriſquè quàm plurimis toties fati Regni noſtri Hungariæ Comitatus tenentibus, & Honores.

Carolus

Pragmatička sankcija

Marija Terezija, dakle, kao jedini ženski monarh dinastije Habsburg, na vlast dolazi 1740. godine. Sljedećih je nekoliko godina bila zauzeta europskim ratovima za svoje naslijeđe. Od 1742. godine počinje reformirati upravu osnivanjem Dvorske i državne kancelarije. Prve reforme unutar hrvatskog dijela kraljevstva počinje provoditi 1745. godine, ponajprije one koje se tiču teritorijalnog ustroja. Hrvatsko kraljevsko vijeće uspostavila je 1767. godine. Na čelo mu je postavila hrvatskog bana za političke, gospodarske i vojne poslove.

Marija Terezija imala je vrlo složen odnos s isusovcima. Oni su obrazovali nju i njezinu djecu, bili joj ispovjednici. U početku njezine vladavine bili su iznimno utjecajni na dvoru te se bavili cenzurom. No, na vrhuncu njezine vladavine savjetnici su je upozorili na njihovu preveliku moć. Zato ih je carica uklonila iz svih monarhijskih institucija.

Progresivni van Swieten

Nakon smrti habsburškoga dvorskog liječnika Joannesa Baptiste Bassanda, Marija Terezija daje ponudu nizozemskom liječniku Gerardu van Swietenu da postane njezin osobni liječnik i ravnatelj dvorske knjižnice. U idućim godinama osnovao je botanički vrt u Beču, kemijski laboratorij, uveo kliničke instrukcije. Među ostalim, predložio je sanitarnu reformu, koja je i uvedena 1770. godine. Upravo je on savjetovao carici da obrati pozornost na prevelik utjecaj koji isusovci imaju. Potom ih je uklonio s položaja cenzora i cenzuru stavio pod državnu centralizaciju.

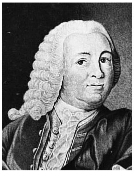

Gerard van Swieten / Wikipedia Commons

Marija Terezija od 1752. godine pokazuje interes za različita magijska i druga vjerovanja na području njezine vlasti. Stoga je 1755. godine poslala van Swietena u Moravsku da istraži i prouči slučajeve navodnog vampirizma. Nakon terenskog istraživanja proglasio je mit o vampirima barbarskom neukošću vlaških i srpskih doseljenika izbjeglih u Moravsku zbog osmanlijskih ratova.

Detaljno je to opisao u svojem izvještaju *Rasprava o postojanju duhova* (njem. *Abhandlung des Daseyns der Gespenster*). U njemu je objasnio sva neobična stanja i pojave u grobovima znanstvenim putem. Nakon toga je Marija Terezija službeno zabranila probadanje, odrubljivanje glava i spaljivanje pokojnika kao obranu od vampira, što je dotad bio uvriježen običaj, poglavito među pravoslavnim pukom.

Olakšanje za bolove u leđima.
harmonyflowhealth.org

Vampirizmom u Moravskoj pozabavio se 1755. godine van Swieten, a tri godine prije, 1752. godine, Marija Terezija izražava hrvatskom banu Karlu Batthyányju želju da vidi pravu vješticu iz Hrvatske, jer je o takvim slučajevima doznala iz izvještaja.

Batthyányjevo pismo Erdődyju

On potom odmah šalje pismo kraljevskom namjesniku grofu Ljudevitu Erdődyju u kojem stoji:

> *"Preuzvišeni itd. Poznato će biti Vašoj preuzvišenosti da ni u jednoj od zemalja nastanjenih uljuđenim pučanstvom nema baš mnogo ili uopće nema nikakvih predrasuda o vješticama i čarobnjacima. Zato saopćujem u povjerenju Vašoj Preuzvišenosti da mi je Njeno Carsko i Kraljevsko Veličanstvo već ponovo govorilo kako joj je izviješteno da se u Kraljevini Hrvatskoj vrše zloupotrebe i nezakonitosti u postupcima koji se vode protiv vještica.*

Seoski linč žene optužene za vještičarstvo / AI ilustracija

I budući da ona kao vrhovna zaštitnica pravde i gospodarica promatra tu stvar kao protivnu svojoj savjesti, pa i zato što bogoslovi u zemljama i pokrajinama uljudbom oplemenjenima, kojima je znanje u suvremeno doba doseglo već najviši vrhunac, tvrde da vještice postoje samo u prostom tvrđenju puka i predrasudi ljudskoj, naredilo mi je Njezino posvećeno Veličanstvo da dadem odmah dostaviti spise o postupku protiv takve vještice, koji tamo nedavno proveden, završen i predan na izvršenje, sa čitavim svojim tijekom, pa da ih onda preponizno predložim posvećenom Njezinom Veličanstvu.

Moglo bi se, naime, dogoditi da se ona udostoji dati te spise proučiti ljudima upućenim u oba prava. Neka stoga Vaša preuzvišenost dade bez odlaganja dostaviti spise o tom postupku i meni ih u navedenu svrhu sprovesti. Uostalom, ako je koji takav postupak sada u tijeku, ne treba ga zbog toga obustavljati, nego i dalje proslijediti s istraživanjem, ali tako da se presuda koja će se imati donijeti ne preda na izvršenje, nego da se isto tako meni prethodno podnese da je uzmognem podastrijeti spomenutom Carskom i Kraljevskom Veličanstvu. Hoće, naime, isto Njezino Veličanstvo da dade jednu takvu vješticu ovamo prevesti i ovdje je staviti pod istragu da uzmogne sama provjeriti, je li kod takvih vještica uistinu što na stvari. I dok to Preuzvišenosti Vašoj kao vrlo važno preporučam, ostajem ujedno postojano Vašoj Preuzvišenosti itd."

Izmjena 6. članka

Iz tog doba poznato nam je nekoliko sačuvanih zapisa o suđenjima za magijske zločine na sjevernohrvatskom prostoru tijekom 1750-ih godina. Sudilo se u Gradecu 1750. godine Katarini Fabianić, između 8. kolovoza 1751. i 4. svibnja 1752. godine. Pred sudom Zagrebačke županije održalo se suđenje Marijani Vugrinec, Mariji Fućkan, Marijani Brukec i Magdaleni Brcković, koje su osuđene i spaljene. 1751. godine pred sudom Zagrebačke županije osuđena je Doroteja Blašić, koja je naposlijetku spaljena. Godine 1757. sudilo se pred sudom vlastelinstva Međimurje u Čakovcu Heleni Bibač, čija presuda nije poznata. Ljudevit Erdödy u svojem se pismu najvjerojatnije referira na taj gradečki slučaj iz 1752. godine.

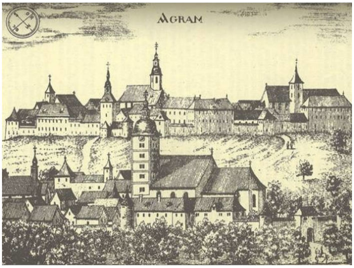

Četiri godine poslije, prema odluci Marije Terezije, Hrvatski sabor 26. ožujka 1756. godine donosi izmjenu 6. članka "O postupku zbog čarobnjaštva", u kojoj stoji:

STROMARY .COM

Who Were You In Past Life ?

"Prema premilostivom, pod danom 26. ožujka izdatom, cesarsko-kraljevskom naređenju zaključuje se: *U poglavarstvenim parnicama pokrenutim zbog zločinstva čarobnjaštva i vračanja imade zakonita poglavarstva, doduše, na zakonit način i propisanim redom postupati protiv takvih zločinaca, koji budu uhvaćeni u području njihove nadležnosti, i donijeti osudu, ali ovu nemaju niukoliko izvršiti, nego je prije proglašenja, sa čitavim spisom postupka podnijeti Njegovoj Preuzvišenosti i, preko njega, Njenome posvećenom cesarsko-kraljevskom Veličanstvu, očekujući dalje milostivo kraljevsko rješenje."*

Slučaj Magdalene Logomer

Povijesni presedan na kojem je kraljica utemeljila svoju odluku dogodio se tijekom procesa posljednjoj službeno optuženoj ženi za neki magijski zločin, u ovom slučaju vještičarstvo, na hrvatskim prostorima. Riječ je o Magdaleni Logomer zvanoj Herucina, iz Križevaca, koju je križevački magistrat 22. travnja 1758. godine optužio da je vještica.

Ovaj ćemo slučaj promotriti s posebnom pozornošću. Ne samo da je prijeloman te posljednji slučaj suđenja za magijske zločine na sjevernohrvatskom povijesnom prostoru nego je i dobar primjer za cijelo ovo razdoblje. Slučaj sadržava sve elemente koji su bili najistaknutiji u ovome drugom razdoblju, dakle razdoblju torture ili razdoblju dijaboličkog vještičarstva: optužbe proizašle iz međuljudskih odnosa, pučke magijske prakse, ispitivanje pod torturom, optužbu za dijaboličko vještičarstvo i predlaganje spaljivanja na lomači kao presude.

Magdalena Lugomer (Logomer) rođena je 1706. godine u selu Podgajcu pokraj Križevaca. Otac joj je bio Stjepan Lugomer, a majka Anastazija Janković. Nadimak Herucina možda je obilježje bračne pripadnosti suprugu. Naime, 1727. godine udala se za Franju Heruca pa Herucina može značiti da je Herucova žena. Također, između Podgajca i Brckovčine postoji zaselak Heruci odakle je Franjo Heruc, kojem je navedeno prebivalište Brckovčina, pa je moguće i da su živjeli u Herucima te da joj je ovaj nadimak obilježje prebivališta.

Vrijeme velikih promjena

Herucina je živjela u uzbudljivo doba za Križevce. Veliki požar pogodio je grad 1735. godine. Veliki proces u kojem je osuđeno 13 žena za vještičarenje, među kojima i dvije djevojčice, vodio se između 1740. i 1741. godine. Gornji i Donji grad Križevaca ujedinio se u cjelinu 1752. godine te je počela gradnja mnogih baroknih crkava i palača. Godine 1755. na imanjima u blizini Križevaca zbila se i velika seljačka buna.

Franjo i Magdalena imali su šestero djece rođene između 1727. i 1746. godine. Magdalena se bavila travarstvom, izradom melema i liječenjem. Bila je uspješna u tome, a isto je učila i svoju kćer Barbaru.

KOLIKO VAM JE KALORIJA DNEVNO ZAPRAVO POTREBNO?
ISPUNI TEST

Navodno je Magdalena bila nagle naravi i ćudljiva žena. Već jednom je završila u zatvoru, i prije suđenja za magijske zločine, zato što je udarila neku ženu. Tada se izvukla s opomenom i jamčevinom.

Herucina je drugi put uhićena 1757. godine kad je imala 51 godinu. Istražni proces pokrenut je zbog četiri neizravna slučaja, a pozvano je ukupno sedam svjedoka. Jedini je sačuvani izvor za ovaj dio procesa van Swietenov izvještaj. Druga izvorna dokumentacija sa suđenja nije sačuvana ili još nije pronađena.

Suđenje Herucini

Prvi svjedoci bili su Herucinin kum Matija Sunsić i njegova supruga. Oni su se prisjetili događaja otprije nekog vremena kad se Sunsić razbolio te trpio bolove po cijelom tijelu. Herucina ga je uspješno izliječila. Matija i supruga su se prisjetili i kako se Herucina nedugo prije toga s Matijom cjenkala oko nekog drvenog badnja. Tom prigodom Herucina mu je prijeteći rekla: "Moj kume, sad mi ga nećeš dati, ali kasnije ćeš mi ga sigurno dati." To se "kasnije" tijekom suđenja smatralo otegotnom okolnošću i bilo je prozvano urokom.

Nakon ozdravljenja, zadovoljan liječenjem, uz novčanu nagradu, Matija joj je dao i badanj. Sjetio se i kako mu je Herucina jednom povjerila da je njezina vještina znatno veća, ali se ne usudi pokazati sve što zna jer ju prati sjena njezina neprijatelja, pokojnog podsudca Stjepana Švagela. Matija Sunsić je unatoč uspješnom liječenju umro u travnju 1759. godine, nedugo nakon završetka procesa.

Sljedeći svjedoci bili su supruga oboljelog sumještana Andrije Hoosa Uršula Pintarić i njezina služavka Tereza Kollin. Herucina je liječila Hoosa, no za razliku od Matije Sunsića, ovo liječenje nije bilo uspješno. Pokušavala mu je pomoći različitim metodama, a pritom je razgovarala sa svjedokinjama, koje su na suđenju navele njezine izjave koje su je inkriminirale za magijske prakse.

Inkriminirajuće izjave i radnje

Služavki Uršule Pintari Terezi Kollin, navodno je rekla: "Kada bih ja htjela koga začarati, stavila bih komad ugljena u vodu, te ovo postavila na vatru, na što bi meni taj ugljen govorio i ja bih doznala sve što će se prisutnima dogoditi. Danas sam se ispovjedila, a ispovjednik mi je rekao da sam ja, sudeći prema mojoj ispovijesti, uistinu vještica jer liječim bolesnike, za što mi on ne može dati odrješenje grijeha."

Tijekom bečke revizije procesa van Swieten je odbacio da bi Herucina takvo što rekla jer bi je to teško optužilo iako nije nemoguće zbog njezina osebujnog karaktera. U svakom slučaju, pučka magijska praksa divinacije, uricanja i liječenja uroka s pomoću ugljena u vodi raširena je na hrvatskome povijesnom prostoru. Ništa od navedenoga nije isključeno da je moglo biti dio redovite pučke magijske prakse iscjeljivanja kojom se Herucina bavila.

Zašto ne možete skinuti kilograme?
Broj obroka: 1 2 3 [✓ 4] 5+
Potrošnja vode:
Broj sati sna: 2 3 4 5 [✓ 6] 7 8 9
Starost: 18-25 26-35 [✓ 36-50] 55+
BMI: 20-25 25-30 [✓ 30+] 40+
Ispuni test!

Treći se inkriminirajući slučaj zbio četiri godine prije suđenja. Lokalna plemkinja Perus zatekla je Herucinu u svojem vinogradu kako krade breskve. Herucina ju je zamolila da to ne kaže svojem suprugu. No, nekoliko dana poslije Herucina je ponovno uhvaćena na djelu. Ovoga puta, u zamjenu za šutnju, Herucina je ponudila Perus novac. Plemkinja je tada sve rekla suprugu i istog dana dobila groznicu. Nakon toga je od supruga tražila da prijavi Herucinu sudu, no to se ipak nije dogodilo. Ali, kad je 1757. godine Herucina završila na sudu optužena za magijske zločine, čini se da su i Perusovi iskoristili priliku te izložili i svoj slučaj.

Kobne krave

Ključni i najvažniji četvrti slučaj iznijele su dvije svjedokinje, Eva Oblačić i Margareta Koos, sluškinje križevačkog podsudca Stjepana Švagela i njegove supruge. Dvije godine prije, prema njihovu kazivanju, 26. lipnja 1755. godine, krave Franje Heruca zašle su u Švagelovo polje. Kako on nije bio kod kuće, Švagelovi sluge krave su odveli i zadržali ih čekajući Švagela da se vrati. Heruc je došao i zamolio da mu vrate krave, ponajviše zato što je jedna od njih ima mlijeko koje mu treba. Nakon što su oni odbili vratiti krave, došla je i Herucina, najprije zamolila da barem podoji kravu. Eva Oblačić je to odbila i odlučila sama podojiti kravu namjeravajući iskoristiti mlijeko za prehranu svojeg djeteta.

Herucina je došla i drugi put, ovaj put zajedno s kćeri Barbarom. Nakon kraćeg verbalnog sukoba, udarila je Evu Oblačić šakom u glavu, od čega je Eva izgubila svijest. Neko vrijeme je Eva ležala u bunilu. Herucina je potom oprezno poslala Barbaru da vidi kako je i da eventualno ponudi pomoć. Eva je to doživjela kao napad. Tijekom svjedočenja navela je da ju je Barbara navodno ranila iako je rana poslije na čudesan način nestala i nitko je nije vidio. Također, kazala je da su je, dok je bila u bunilu, Herucina i Barbara napale u obliku velikih muha.

Krave su uskoro vraćene. Međutim, nekoliko mjeseci poslije u kratkom razmaku umiru i Stjepan Švagel i njegova supruga. Margareta Koos, koja je trebala potvrditi njezine iskaze, nije baš bila najuvjerljivija. Stoga su sudci njezin iskaz namjerno upisali kao mnogo teži dodavši mu drukčiji ton.

Uhićenje i tortura

Sudci su, saslušavši ova četiri slučaja, prihvatili fiškušev prijedlog i podignuli optužnicu. Zatražili su uhićenje i ispitivanje pod torturom. Herucini je određeno ispitivanje pod prva dva stupnja mučenja. Ispitivanje je počelo 19. rujna 1757. godine kad su joj palčenicama stegnuli ruke da prizna gdje joj je skriven "vražji pečat". Nije dala iskaz, ali je krvnik napravio samostalan pregled i "uočio" njezin "vražji pečat" na vratu koji je nožem izrezao kao dokaz.

Potom je tortura podignuta na drugi stupanj, metodama stavljanja španjolske čizme na potkoljenicu i vješanjem o ruke. Prema propisima, tortura se smjela ponoviti do tri puta. Nad Herucinom su navodno morali postupak ponoviti dvadeset puta dok nije "priznala" sve što su istražitelji htjeli čuti. Nije navela nikoga drugoga da je bio sudionik u njezinim magijskim zločinima. Sudci su joj onda sami ponudili tri imena koja je pod torturom morala potvrditi. Među njima je vjerojatno navela i ono svoje kćeri Barbare.

Zašto ne možete skinuti kilograme?
Broj obroka: 1 2 3 [✓ 4] 5+
Potrošnja vode:
Broj sati sna: 2 3 4 5 [✓ 6] 7 8 9
Starost: 18-25 26-35 [✓ 36-50] 55+
BMI: 20-25 25-30 [✓ 30+] 40+
Ispuni test!

Prema iskazima koje je dala pod torturom, Herucina je vješticom postala u zatvoru dok je bila zatvorena zbog tučnjave. Nakon oslobađanja i primanja u vještičje društvo, a prema iskazu koji je dala pod torturom, napravila je zakusku za svoje tri novopečene vještičje kolegice. Na nju je došao i sam vrag pod imenom Maytuk, odjeven u zelenu odoru. Tijekom proslave pojeli su ukupno tri praseta i sedam pilića. Nakon što je završeno ispitivanje pod torturom i nakon što su istražitelji bili zadovoljni zapisnikom, Herucina je stavljena u tamnicu. Ondje je provela sljedećih sedam mjeseci, od rujna 1757. do travnja 1758. godine.

Slučaj predstavljen kraljici

Iz tamnice su je izvukli 22. travnja 1758. godine. Pročitana joj je presuda i potvrđena smrtna kazna spaljivanjem na lomači. Prema navodu, nije je potvrdila, već samo nerazumljivo mrmljala. No, na njezinu sreću, ključni pravni trenutak dogodio se upravo dva tjedna prije. Na snagu je 6. travnja 1756. godine stupio 6. članak Hrvatskog sabora od 26. ožujka 1756. godine. Nalagao je da se predmeti suđenja za magijske zločine trebaju prije izvršenja dostaviti na potvrdu Dvorskoj kancelariji u Beču.

Sudci su poslali predmet na potvrdu u Beč očekujući da će se sve uskoro završiti kako je presuđeno. No 9. lipnja 1758. godine, umjesto potvrde presude, iz Beča je došao nalog i osobno pismo kraljice i carice Marije Terezije. Naredila je da se svi spisi te sama osuđenica Magdalena Logomer Herucina hitno spreme i pošalju u Beč. Nakon toga su, čini se, sudci ponešto i dodatno frizirali dokumentaciju. Naime, zapisnici svjedočenja i ispitivanja pod torturom razlikuju se od teksta presude.

Kraljičinom izravnom pismenom naredbom hrvatskom banu grofu Franji Nádasdyju 9. lipnja 1758. godine Logomer je prizvana u Beč o trošku lokalne uprave. Predana je na pomno istraživanje kraljičinim dvorskim liječnicima Gerardu van Swietenu i Antonu de Haënu.

Kraljičina izravna pismena naredba

"Marija Terezija po milosti božjoj rimska carica; kraljica Njemačke, Mađarske, Češke, Dalmacije, Hrvatske i Slavonije; nadvojvotkinja Austrije.

Poštovani i velemožni, vjerni naš iskreno ljubljeni grofe!

Pokoravajući se našoj dobrostivoj odredbi, poglavarstvo našeg slobodnog i kraljevskog grada Križevaca najponiznije nam je podnijelo spis kaznenog procesa koji je vođen protiv Magdalene Logomer, drukčije (zvane) Herucina, zbog zločina čarobnjaštva i završen konačnom presudom. U vezi s time, budući da među posebne brige naše vlade spada obavljanje pravosuđa, i da je, nadalje, naše najveće nastojanje, da se iskorijeni odvratna superseticija i predrasude, koje upravo proističu iz neznanja, u tu, dakle, svrhu milostivo odlučujemo, da se u svima županijama, gradovima i plemićkim imanjima, koja imaju pravo kaznenog suđenja, naših Kraljevina Hrvatske i Slavonije, u slučaju takvog čarobnjaštva počinitelji doduše hvataju zbog čuvanja u pritvoru, a, međutim da se hitno, a da se proces ne započne, našoj ugarskoj dvorskoj kancelariji neposredno pošalje izvještaj, u kojem će biti navedene sumnje, koje daju povoda za pritvaranje.

Ta će nam kancelarija od slučaja do slučaja smjesta učiniti prijedlog, te ćemo mi istom tada odlučiti, što budemo prema stanju stvari smatrali shodnim. Što se pak tiče naprijed navedenog posebnog slučaja, što nam ga je podnio naprijed spomenuti grad Križevci, milostivo želimo, da se naprijed označena osuđenica Magdalena Logomer hitno dopremi ovamo u Beč. Ovu, dakle, našu milostivu odluku saopćujemo vašoj vjernosti, zato i s tom zadaćom, da bi vaša vjernost znala na određenim mjestima hitno odrediti ono, što je potrebno za njezino izvršenje, i to ne propustiti. Vašoj vjernosti, uostalom, ostajemo našom cesarsko-kraljevskom milošću i blagošću dobrostivo i trajno naklonjeni. Dano u našem nadvojvodskom gradu Beču, u Austriji, devetog lipnja godine Gospodnje 1758., Marija Terezija v. r. grof Nikola Pallfy, v. r., Ladislav Batthyány, v. r."

Marija Terezija oslobađa Herucinu

U Beču je Herucina provela pet mjeseci uz liječenje i razgovore s van Swietenom. On, nakon iscrpnih provjera, kraljici podnosi detaljan izvještaj 25. kolovoza 1758. godine. Nekoliko mjeseci poslije, kraljica Marija Terezija pismom od 23. studenoga 1758. oslobađa Herucinu svake krivnje. Dopušta joj slobodan povratak u Križevce zabranjujući ikome da joj na ikakav način u vezi s tom optužbom naudi, da joj spominje ili predbacuje zločine zbog kojih je bila suđena:

"U predmetu Magdalene Logomer drukčije Herucine optužene radi navodnog zločina magije te po našem nalogu od magistrata našeg kraljevskog i slobodnog grada Križevaca ovamo osobno poslane, pošto su dotični parbeni spisi već prije ovamo poslani bili, milostivo smo odlučili: da se ona ima odavde doma poslati, tamo pak ima se njoj dozvoliti slobodan i siguran boravak, nitko pak ne smije joj ništa zla učiniti radi pripisanog njoj navodnog zločina čaranja. Ovu našu odluku priopćujemo Vašoj vjernosti, s nalogom da imate na dotičnim mjestima i naročito kod poglavarstva našeg spomenutog grada Križevaca shodne odredbe učiniti, da okrivljenica, kada će se svome domu povratiti, tamo može slobodno i po svojoj volji boraviti, te da joj se po nikomu ne smije predbacivati pretrpljeni radi spomenutog zločina progon. U ostalom itd. U Beču dana 23. studenoga 1758."

Odredila je i da svi budući optuženi za čarobnjaštvo moraju biti o lokalnom trošku dopremljeni u Beč pred nju i njezine liječnike na ispitivanje. Izvadak iz zapisnika kraljevskih i carskih odluka iz 1758. godine navodi i sljedeću:

"1758. Slučajevi suđenja za magiju i druga praznovjerja zabranjuju se u kraljevstvu. Br. 14."

Magdalena Logomer vraća se u Križevce potkraj 1758. godine. Njezin suprug Franjo Heruc poživjet će još malo više od godinu dana. Umro je 1760. godine, a ona vjerojatno između 1770. i 1780. godine.

Theresiana

Marija Terezija već je 1752. godine, zajedno sa svojim savjetnicima, započela reformu kaznenog zakonika pod imenom Opći zakon o kaznenom sudskom postupku (njem. *Allgemeine peinliche Gerichtsordnung*, lat. *Constitutio Criminalis Theresiana*) koji će se po njoj nazvati kraće *Theresiana* (lat. *Codex Theresianus*).

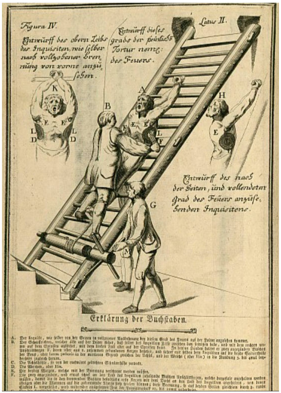
Figura IV.
Latus II.
Entwürff des obern Leibs des Inquisiten, wie selber nach vollzobener bren, nüng von vorne anzu, sehen.
Entwürff dieses grads der peinlichē Tortur nemē: des Feuers.
Entwürff des nach der Seiten, ūnd vollendeten grad des Feūers anzūse, hendem Inquisitens.
K
A
B
H
E
L
D
F
G
M
Erklärung der Buchſtaben.

Prikaz torture, Theresiana / Državni arhiv Austrije

Na ovom zakoniku se radilo od 1752. do 1766. godine, a objavljen je tek 1768. godine. U njemu je vidljiv mnogo oprezniji i dorađeniji pristup magijskim zločinima u odnosu na prošli zakonik, *Ferdinandeju*, iako je građen na njegovim temeljima. Ovaj zakonik službeno nije vrijedio za područje Hrvatske i Slavonije i njihove gradske sudove. Ipak, važan je jer su u njemu implementirana sva stajališta Marije Terezije o toj temi. Na sjevernohrvatskom području to je regulirala izravnim odlukama.

Odluka o ukidanju torture

Tortura je i u *Theresiani* još bila dio službenog istražnog postupka. Štoviše, vrlo je precizno opisana i propisana s crtežima instrumenata i njihovih dijelova te samih metoda njezine provedbe. Ključan je iskorak zabrana određenih metoda koje su bile dio prakse otkrivanja vještice. To su traženje i rezanje madeža i drugih biljega kao vještičjeg znaka, brijanje tijela, pokusi s hladnom vodom i drugi slični postupci.

Nakon promjene zakona o magiji, Marija Terezija nekoliko godina poslije donosi i odluku o ukinuću torture, 22. ožujka 1776. godine. Ta se promjena uvodi ne samo u pitanjima magijskih zločina već i za ispitivanje svih vrsta zločina. Naime, često se događalo da se optuženi bez pravih indicija stavljaju na muke. Tada, zbog boli, priznaju zločine koje nisu počinili. Za stvarne počinitelje kraljičina uredba preporučuje druge oblike teškog rada i javnog poniženja. To su primjerice veslanje na lađi troveslarki, vuču brodova suprotno od riječne struje, javno šibanje i batinanje i slično.

Ta je odluka izazvala snažnu reakciju mnogih lokalnih predstavnika vlasti, među ostalim, ponajprije Skupštine Zagrebačke županije (u listopadu 1776. godine), Skupštine Križevačke županije (u studenome 1776. godine) i Zajednice Varaždinske županije. Te su se skupštine u više navrata žalile Kraljevskom vijeću za Hrvatsku da proslijedi pritužbe kraljici tražeći od nje da preispita svoju odluku.

Smrtna kazna ostaje na snazi

U siječnju 1777. godine Kraljevsko vijeće za Hrvatsku podnosi predstavke triju hrvatskih županija oprezno dajući svoje mišljenje o problemu, što ona odbija. Kraljevsko vijeće potom daje nalog trima hrvatskim županijama da se imaju pridržavati kraljičine odluke te da imaju o tome obavijestiti i plemićka imanja s pravom kaznenog sudovanja.

Sin Marije Terezije i nasljednik na prijestolju, car Josip II. 1786. godine ukinuo je i smrtnu kaznu. Zamijenio ju je teškim prisilnim radom osuđenih, obilježenih i išibanih, vučenja lađa suprotno od riječnog toka ili tamnicom u okovima. Međutim, 1790. godine, prije smrti, Josip II. vratio je zakone na stanje iz 1780. godine.

Ipak, **tortura** je bila ukinuta, a za smrtnu kaznu, ako se odredi, odluka treba biti ispitana pred Kraljevskim stolom sedmorice. Svejedno, postoji zapis iz 1818. godine da je Kraljevsko namjesničko vijeće još jedanput moralo opominjati gradska poglavarstva da se drže kraljevskih odluka o ukinuću torture jer se još ponegdje tome pribjegava uz batinanje štapom.

AGENCIJA ZA
ELEKTRONIČKE
MEDIJE

Članak je sufinanciran iz Programa za poticanje novinarske izvrsnosti Agencije za elektroničke medije RH, temeljem javnog poziva za ugovaranje novinarskih radova u elektroničkim publikacijama.

#DENIVER VUKELIČ #IZBOR #MARIJA TEREZIJA #PROGONI VJEŠTICA #VJEŠTICE